

Louise O. Fresco over voedselbewustzijn

IS Magazine, 17 mei 2007

Voedsel en duurzaamheid zijn de twee voornaamste interessegebieden van de Amsterdamse universiteitshoogleraar Louise O. Fresco. Maar een oproep om onze groenten allemaal bij de boer te halen, zal ze niet doen. "Dat is leuk voor het individu, maar geen oplossing voor het wereldvoedselvraagstuk. De wereld verstedelijkt dermate snel dat het voedsel altijd ergens anders vandaan zal komen."

Om op een zonnige lentedag bij het Maagdenhuis aan het Amsterdamse Spui te komen, moet je je een weg banen door etende mensen. Op stoepen, bankjes, tramhaltes en terrassen: iedereen eet. Stokbroden met uitpuilende plakken brie, diepe borden pasta, gebakken vis, haring, snickers, ijsjes, hamburgers. Dit graasfestijn speelt zich af onder het raam van Louise Fresco, hoogleraar 'grondslagen van duurzame ontwikkeling in internationaal perspectief' aan de Universiteit van Amsterdam, die haar werkkamer heeft op de tweede verdieping van het Maagdenhuis. Eén van haar missies is voedsel weer als politiek en moreel issue op de kaart zetten naast en in relatie tot duurzaamheid en andere vraagstukken. Met haar pleidooi voor 'nieuwe spijswetten' (zoals ook de titel luidt van haar jongste boek) wil zij een maatschappelijk debat over voedsel aanzwengelen. "Kennis over voedsel moet weer tot ons cultuurgoed gaan horen. Zoals we in de loop van de geschiedenis van de mensheid de verleiding om te stelen en geweld te plegen, weten te beteugelen, zo zouden we dat ook met de verleiding tot te veel eten moeten doen. Onze normen en waarden zijn nog niet aangepast aan het feit dat we sinds een paar generaties in overvloed leven en zó veel voedsel tot onze beschikking hebben. Dit is een nieuwe ontwikkeling na al die eeuwen van tekorten, die ook snel zijn weg vindt in ontwikkelingslanden. We moeten collectief leren meer verantwoord met voedsel, overvloed en tekorten om te gaan." Dat verantwoord gedrag is niet alleen nodig om te voorkomen dat mensen dik en ongezond worden, maar ook omdat de kloof tussen overdaad en honger nog steeds bestaat, omdat veel vormen van voedselproductie een groot ecologisch effect hebben, en omdat er een redelijk verband moet zijn tussen de prijs van voedsel en de kosten die gemaakt zijn om het te produceren.

Louise Fresco woonde tot juni vorig jaar in Rome, waar ze sinds 2000 Assistant Director-General van de FAO, de voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties, was en vanaf 1997 als directeur Onderzoek werkte. Nu, terug in Nederland, gaat ze onderzoek doen naar duurzaamheid, uiteraard in internationaal verband.

Met duurzaamheid, heeft u wel eens gezegd, is het net als met liefde: iedereen weet wat het is, maar niemand kan het definiëren of meten.

"Het woord wordt veel gebruikt. Bijna alles past eronder. De definitie van het Brundtland-rapport (bepaald rapport over de noodzaak van duurzame ontwikkeling uit 1987, red.) is dat je de aarde zó gebruikt dat ook onze kleinkinderen er op vergelijkbare wijze gebruik van kunnen maken. Maar in die algemene vorm is die definitie is niet uitvoerbaar, want de aarde zal er in ieder geval heel anders uitzien over twee, drie generaties. Die definitie doet alsof technologie geen rol speelt in hoe we met de aarde om gaan. Terwijl we met die technologie inmiddels heel wat schade hebben aangericht, maar ook veel schade hebben voorkomen of verminderd, denk maar aan de afname van het gebruik van pesticiden of de zuivering van oppervlaktewater. Nu moeten we een stap verder kijken. Hoe onomkeerbaar zijn processen van waterverbruik of van klimaatverandering? De verhouding tussen menselijk gedrag en verbeterde technologie speelt wereldwijd, op landenniveau, op niveaus van regio's en op huishoudelijk niveau. We hebben alleen geen goede mechanismen om beslissingen te nemen op al die niveaus. We hebben wel in de Verenigde Naties collectief gezegd dat we naar een duurzame wereld streven, maar wat bedoelen we dan precies? Ik wil die definitie dus toch eens goed analyseren en kijken wat de rol van de wetenschap kan zijn. De wetenschap heeft een dubbele rol: ten eerste, zij moet een goede analyse van het probleem geven en een startpunt voor verbeteringen. En ten tweede er moet een wetenschappelijk verantwoorde manier ontwikkeld worden om de ingrepen op hun effecten te meten. Ook dat is ingewikkeld. Hoe meet je bijvoorbeeld de effecten van veranderingen in biodiversiteit waar we geen uitgangspunten van hebben? En wat zijn de langetermijneffecten van beleid?"

Gaat u een nieuwe definitie geven?

“Ik denk niet dat je het begrip beter kunt vangen dan onder een soort algemene, filosofische omschrijving. Maar er valt wel veel te definiëren aan wat de wegen naar duurzaamheid zijn. Een van de belangrijkste kernen in het begrip duurzaamheid zou moeten zijn dat we toe moeten naar grotere efficiëntie, in het gebruik van energie, van grondstoffen in het algemeen. Dat leidt niet tot duurzaamheid zonder meer, maar het is wel belangrijk voor onze aarde dat we veel beter omgaan met onze hulpbronnen. Er zijn natuurlijk gebieden waar ‘onduurzaamheid’ een acuut probleem is, bijvoorbeeld waar de woestijn oprukt of waar gevaar is voor overstromingen. Je kunt erover discussiëren of dat een kwestie is van duurzaamheid, of dat het fluctuaties van het weer zijn, of het gevolg van een sterk toegenomen bevolking, allemaal aparte processen. Maar er is een humanitaire noodzaak om aan deze problemen iets te doen. Dus we moeten ook niet te veel in de filosofie blijven zitten, maar ik zou toch wel graag het begrip duurzaamheid hanteerbaarder willen maken.”

Als u in de virtuele wereld van Second Life een eigen eiland had, hoe zou u daar dan de voedselvoorziening inrichten? Wat zouden de mensen eten, waar komt het voedsel vandaan en wie heeft het geproduceerd?

“Je vraagt eigenlijk naar een soort gedachte-experiment. Ik ben absoluut geen voorstander van voedselautarkie. Het is wel leuk om je groente bij de boer te halen – dat deed ik in Italië ook – maar dat is niet de manier waarop je een groeiende urbane bevolking kunt voeden. Dat sommigen van ons naar een boer in Frankrijk kunnen gaan om daar truffels te eten, is een marginaal verschijnsel. Dat is leuk voor het individu, maar geen oplossing voor het wereldvoedselvraagstuk. De wereld verstedelijkt dermate snel dat het voedsel altijd ergens anders vandaan zal komen. Het gaat ver om de kippen in Sjanghai te voeden met Braziliaanse soja, maar dat is een kwestie van prijsstelling. Daarbij kunnen eisen aan de duurzaamheid van de productieketen worden gesteld. Het probleem waar we voor staan is hoe je een gezond en verantwoord voedselpakket krijgt voor iedere aardbewoner. Autarkie betekent dat je in Nederland geen sinaasappels meer zou mogen eten, maar tegelijkertijd ook dat je een Noord-Afrikaanse sinaasappelboer de mogelijkheid tot exporteren en daarmee tot inkomensverbetering zou ontnemen. Juist die verknooptheid van de wereldproblemen maakt het tot een grote uitdaging om de voedselketens in zulke goede banen te leiden dat de negatieve effecten op duurzaamheid minimaal zijn.”

U vindt dat ontwikkelingssamenwerking veel te weinig aandacht heeft voor voedselproductie in arme landen.

“Eén van de grootste tragedies van de laatste vijftien jaar in ontwikkelingslanden is dat er steeds minder geïnvesteerd wordt in de agrarische sector door donoren en door overheden zelf. Ook de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking doet al jaren alsof landbouw niet of nauwelijks belangrijk is. Het gevolg is dat veel boeren nauwelijks aan zaad, kunstmest en kredieten kunnen komen. Veel kleine boeren zouden ofwel een grotere productie willen hebben of uit de landbouw willen gaan, omdat ze nu meestal een ellendig bestaan hebben. Je zult dus goed moeten investeren in landbouw, rekening houdend met alles wat we nu geleerd hebben over duurzame productie. Tweede stap is dat boeren iets moeten produceren waar vraag naar is en op zo’n manier dat het aan de kwaliteitseisen voor de markt voldoet. Dan moeten ze hun producten kunnen vermarkten. En de internationale spelregels moeten zo zijn dat ze markttoegang krijgen. Dit alles vereist ook opleiding.”

Hoe verklaart u die verminderde aandacht voor plattelandsontwikkeling?

“Het is een combinatie van de voorkeur van de ministers voor Ontwikkelingssamenwerking die we in Nederland hebben gehad en de voorkeur van de arme landen zelf. Die landen zijn steeds meer gedomineerd door stedelijke elites. Afrikaanse leiders hebben grote steken laten vallen in hun prioriteitsstelling en in de uitwerking van recente mooie voornemens over landbouw. Maar ook Nederland vertoont een grote landbouwmoetheid in Ontwikkelingssamenwerking, terwijl we met de universiteit van Wageningen en elders veel landbouwkundige kennis in huis hebben. Ontwikkelingssamenwerking geeft wel veel aandacht aan noodhulp, maar vergeet dat bij wederopbouw ook altijd landbouw hoort. Landbouw op zich lost het hongerprobleem niet op. Arme mensen hebben honger door gebrek aan geld, niet doordat er geen voedsel is.

Als je weet dat zeventig procent van de arme mensen op het platteland woont, moet daar ook je geld voor ontwikkelingssamenwerking heen.”

U pleit voor een tweede Groene Revolutie. Moet die anders zijn dan de eerste, uit de jaren zestig en zeventig, toen de landbouwproductie enorm steeg door kunstmest, irrigatie, verbeterde plantensoorten en pesticiden?

“De eerste Groene Revolutie was uniek. En het was in zekere zin ook een gemakkelijk succes. Opbrengsten waren dermate laag en het genetische potentieel voor verbetering was dermate groot dat je met kleine ingrepen spectaculaire resultaten kreeg. De toen ingevoerde technologie is nog steeds geschikt voor grote delen van de wereld, maar makkelijke successen krijgen we niet meer. De eerste Groene Revolutie werkte goed in landen als India, China en Indonesië, dichtbevolkte gebieden met een uitgebreide infrastructuur, al zijn er in het begin natuurlijk grote fouten gemaakt. Maar in een geïsoleerd land als Burkina Faso, met een kleine bevolking en nauwelijks wegen, is dat lastig. Een nieuwe Groene Revolutie in ontwikkelingslanden moet gepaard gaan met grote investeringen in de infrastructuur, met kredieten en andere economische stimulansen en met diversificatie van producten. Vroeger was de standaardoplossing om je op een paar hoofdgewassen te richten – rijst, tarwe – en te zorgen voor irrigatie, zaaigoed en kunstmest. Burkina Faso zal nooit kunnen concurreren met China als het om rijst gaat, maar het kan zich wel richten op seizoensgebonden groente en fruit en bijvoorbeeld hoogwaardige producten voor de cosmetische of de farmaceutische industrie. Een nieuwe Groene Revolutie zal er dus anders uitzien. Je zult ook alle fouten van destijds, zoals verzilting van de bodem, overbemesting of gebruik van pesticiden, moeten voorkomen en mogelijk biotechnologische oplossingen invoeren, hoewel die nog in de kinderschoenen staan.”

Op zich is er genoeg voedsel om de hele wereldbevolking te voeden. Toch neemt het aantal hongerende mensen alleen maar toe. Inmiddels tot zo'n 840 miljoen. Hoe komt dat?

“Zoals ik al zei heeft honger te maken met armoede. Het is echt een kwestie van koopkracht. Behalve natuurlijk in gebieden waar burgeroorlogen heersen of natuurrampen de voedselvoorziening verhinderen. De oplossing voor honger is werkgelegenheid en dus economische ontwikkeling. Er worden grote successen geboekt vooral in Azië. Waar de bestrijding van de honger stagneert, zijn er bijna altijd politieke redenen.”

U bent lid van de Raad van Commissarissen van de Rabobank. Kunt u in die positie ook aan duurzaamheid werken?

“Voor mij is de Rabobank boeiend omdat het een bank is met een verleden in landbouwcoöperaties en een heden in duurzaamheid en plattelandsontwikkeling, zowel nationaal als internationaal. Het is dus een club met een hele speciale filosofie, waar veel gesproken wordt over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Als je ziet hoe vooruitstrevend men daar denkt, dan merk je dat vandaag veel vernieuwing niet van de overheid komt, maar juist uit het bedrijfsleven. De Rabobank is bijvoorbeeld steeds meer bezig met ‘groene investeringen’, die worden steeds vanzelfsprekender en niet meer iets van de linkse intellectuelen. De overheid kan dat stimuleren, maar de kansen moeten uit het bedrijfsleven komen.”

Biografie Louise Fresco

Prof. dr. ir. L.O. Fresco (1952) is sinds juni 2006 universiteitshoogleraar ‘duurzaamheid in internationaal perspectief’ aan de Universiteit van Amsterdam. Ze keerde terug uit Rome, waar ze ruim negen jaar bij de FAO (de voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties) werkte; de laatste zes jaar als adjunct-directeur-generaal. Louise Fresco, als landbouwkundig ingenieur afgestudeerd in Wageningen, deed veldwerk in onder meer Papua Nieuw-Guinea, Congo, Haïti, Burkina Faso en Costa Rica. Ze promoveerde cum laude in 1986 op de cassaveproductie in Afrika.

Behalve wetenschappelijk werk schrijft ze ook essays, literatuurkritieken, columns en romans, zoals de verhalenbundel Bambusa (1990), De ondraaglijke lichtheid van de vleermuis (1997), Schaduwdenkers en Lichtzoekers (1998), De Kosmopolieten (2003), De Tuin van de Sultan in Rome (2005) en Nieuwe spijswetten (2006).

Sinds juni 2006 is zij lid van de Raad van Commissarissen van de Rabobank.

Tekst: Karolien Bais | <http://www.ismagazine.nl/2007/05/17/1231/>